

YANLIŞ CİNAYET: YANLIŞLIK

Hüseyin POLAT*

Öz

Dünya klasikleri arasında yer alan Albert Camus'un "Yanlışlık" adlı tiyatro eseri yaşamın absürt olduğu tezi üzerine kuruludur. Hikâye çalışmak için küçük yaşta gurbete giden bir erkeğin, aradan çok uzun bir süre geçtikten sonra memleketine dönünce kaldığı otelin sahibi olan annesi ve kız kardeşi tarafından yanlışlıkla öldürülmesini anlatmaktadır. Ancak genel olarak bakıldığında bu hikâye hayata başkaldırışı anlatmaktadır. Eser Aristocu mantıkla yazıldığı için klasik tiyatro eseri unsurlarını barındırmaktadır. Bu çalışmada eserin serim, düğüm, çatışma, çözüm bölümleri tespit edilmiştir. Eserdeki dekor, zaman, kahramanlar incelenerek eserin Türk kültürüyle ilişkili yönlerinin bulunup bulunmadığı tartışılmıştır. Ayrıca eserin eğitim sistemindeki yeri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Albert Camus, yanlışlık, tiyatro, drama.

WRONG HOMICIDE: THE MISUNDERSTANDING

Abstract

The drama of Albert Camus's "mistake" located between the classics of world theater work and it is based on the premise that life is absurd. It is story of a man goes to foreign lands to work at a young age and accidentally killed by his mother and sister the owner of the hotel he stayed after returning to his hometown after a long time. But in general this story describes the life of insubordination. This theater piece incorporates elements of classical drama because it is written with Aristotelian logic. In this study the series of works, story, conflict, part of the solution have been identified. Decor, time, heroes of this teater piece were examined. It is discussed in this study if piece has aspects related to the existence of Turkish culture. It is also focused on the place of work in the education system.

Keywords: Albert Camus, mistake, theatre, drama.

Giriş

Absürt "saçma" düşüncesinin temelini atan Fransız yazar Albert Camus'un İkinci Dünya Savaşı yıllarında (1944) yazdığı, 1964 yılında Ferid Edgü'nün ve daha sonraları Bedrettin Tuncel'in Türkçeye aktarmış oldukları "Yanlışlık" adlı tiyatro oyunu 1973-74 sezonunda Raik Alınçık yönetmenliğinde Devlet Tiyatrosu İstanbul ve Ankara Temsillerinde oynanmıştır (Akış, 2007: 23). Bu oyunlarda Bedrettin Tuncel'in tercümesi temel alınmıştır. Dünyanın yaratılışının saçmalığını, yaşamın aslında gereksiz oluşunu, ancak gereksiz de olsa yaşanması gereken bir hayat olduğunu savunan Camus'un bu düşüncesini somutlaştırdığı bir oyundur Yanlışlık.

* Okutman Doktor, Gazi Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, polat312@hotmail.com

Oyun, 1957 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü almış bir yazar tarafından yazıldığı için de başka bir önem taşımaktadır.

“Yanlılık” adlı oyunun Fransızcadaki orijinal adı “Le Malentendu” şeklinde olup İngilizceye “Cross Purpose” şeklinde tercüme edilmiştir. Bu çalışmada esas alınan eser, Ferid Edgü'nün 1964 yılında Ataç Yayınevi tarafından yayınlanan tercümesidir.

7 Kasım 1913 tarihinde Cezayir'in Mondovi şehrinde dünyaya gelen Camus, doğumundan bir yıl sonra Avrupa'daki Marne Savaşı'nda babasını kaybetmiştir. Bunun üzerine annesi, ailesini Cezayir'in Belcourt kırsalına taşımıştır. Albert, yaşamını burada sürdürmüştür. Henüz ilkokuldayken öğretmeni Louis German kendisindeki edebî yeteneği keşfetmiş ve bu konuda onu yüreklendirmiştir. 1930 yılında üniversite eğitimine başlayan Albert, verem hastalığına yakalanınca bir süre eğitimine ara vermek zorunda kalmıştır. Bu sırada özel dersler vermiş, Meteoroloji Enstitüsü'nde çalışmış, araba parçaları satmış, bütün bunların yanında Cezayir'deki Theatre du Travail'de tiyatrosunda da görev almıştır. Sonunda Cezayir Üniversitesi'nin Felsefe Bölümünden mezun olmuştur. Üniversite eğitiminden sonra Fransa'nın Metropolitan şehrine taşınıp gazetecilikle uğraşmıştır. Albert, 1938 yılında Cezayir gazetesi Republicain'ın değişik birimlerinde çalışmıştır. İlk oyun deneme yazıları “Revolte dans les Asturies” adlı oyun grubunda yayınlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise gazetecilik ve yazma işini yasadışı kabul edilen Combat gazetesinde devam ettirmiştir. Savaştan sonra ise bütün siyasi yazılarını ve gazeteciliği bir tarafa bırakarak sadece kitap yazmakla uğraşmaya başlamıştır. Bu dönemde yazmış olduğu The L'Étranger “Yabancı” (1942), La Peste “Veba” (1947), L'Homme Révolté “Başkaldıran İnsan” (1951), Le Mythe de Syshpe “Sisifos Efsanesi” (1942) eserleri dünya çapında tanınmasını sağlamıştır.

Albert, 1957 yılında edebiyat alanında Nobel Ödülü'ne layık görülmüştür. Ancak kısa bir süre sonra 4 Ocak 1960 tarihinde henüz 47 yaşındayken yayımcı arkadaşı Michel Gallimard ile Paris'e dönerken bir otomobil kazasında hayatını kaybetmiştir.

Albert Camus'un eserlerinden bazıları şunlardır:

Romanları: L'Étranger “Yabancı” (1942), La Peste “Veba” (1947), La Chute “Düşüş” (1956), La Mort Heureuse “Mutlu Ölüm” (Ölümünden sonra, 1970), Le premier homme “İlk Adam” (Ölümünden sonra, 1995)

Hikâyeleri. L'exil et le royaume “Sürgün ve Krallık” (1957)

Oyunları: Caligula (1938`de yazılmıştır, 1945`de oynanmıştır.), Les Possédés “Ecinniler” (1959), Le Mythe de Sysphe “Sisifos Efsanesi “ (1942), L'envers et l'endroit “Tersi ve Yüzü” (1937) , L'Homme Révolté “Başkaldıran İnsan” (1951), Lettre a un ami allemand “Düğün ve Bir Alman Dosta Mektuplar” (1945), Le Malentendu “Yabancı” (1944). Bu eseri 1965 yılında Bursa Oda Tiyatrosu tarafından oyunlaştırılarak dünyada ilk defa sahneye konulmuştur.

1. Yöntem ve Amaç

Var olan bir duruma müdahale etmeden sadece tasvir etmek anlamına gelen betimsel tarama yöntemi kullanılan bu çalışmada Albert Camus’un dünya edebiyatının ölümsüz klasikleri arasına girmiş bulunan “Yanlışlık” adlı tiyatro eserinin günümüz Türkiye’sinde tekrar incelenmesi amaçlanmıştır (Karasar, 2011: 77). Bu amaç doğrultusunda söz konusu tiyatro eserinin Türk toplumundaki karşılığının bulunup bulunmadığı araştırılmıştır.

2. Bulgular ve Tartışma

Taş’ın (2010:243) da belirttiği gibi tiyatro aslında dram sanatının sahneye taşınması demektir. Dram sanatında aslında insanlar estetik yoluyla eğitilmektedirler. Aristocu başka bir ifadeyle benzetmeci bir tiyatrodaki amaç izleyicide ortak ruh oluşturmaktır. Kurgu da bu amaç doğrultusunda serim, çatışma, düğüm, doruk nokta ve çözüm şeklinde meydana getirilmektedir. Aristocu yaklaşımla kaleme alınan “Yanlışlık” adlı eser yine aynı yaklaşım doğrultusunda incelenmiştir. Eserde tespit edilen bulgular ilgili yerlerde tartışmaya açılmış, ayrı bir tartışma bölümü oluşturulmamıştır.

2.1. Öz ve Biçim

Oyun, genç yaşta memleketini bırakıp sıcak ülkelerden birisine gittikten sonra oraya yerleşen ve orada evlenen Jan’ın yıllar sonra annesini ve kız kardeşini ziyarete geldiğinde bir yanlışlık sonucu onlar tarafından öldürülmesinin hikâyesidir.

Jan, hayatından memnundur. Diğer taraftan yıllar önce memleketinde bıraktığı annesi ve kız kardeşinin eksikliğini hâlâ hissetmektedir. Bu nedenle kendisini çok seven eşi Maria’yı ikna ederek onların yaşamakta olduğu ve aynı zamanda kendisinin de doğup büyüdüğü topraklara sıra ziyaretinde bulunacaktır. Eşini, annesi ve kız kardeşiyle tanıştırmak istemektedir. Ancak

bunu bir sürpriz şeklinde yapacaktır. Oysa kendisini canı bir anne ve kız kardeşin beklediğinin farkında değildir.

Jan'ın annesi ve kız kardeşi Martha seri katillerdir. Martha'nın sürekli sıcak olan, güneşin kasıp kavurduğu bir ülkeye gitme sevdası uğruna işletmecisi ve sahibi oldukları otele gelen zengin ve yalnız müşterileri çaylarına uyku ilacı atarak bayılttıktan sonra paralarını almakta, sonra da otelin yakınındaki nehre atmaktadırlar. Kasabanın bir de barajı vardır. Bu baraj ara sıra temizlenmektedir. Temizlik sırasında da Martha ve annesinin nehre atmış oldukları insanların cesetleri ortaya çıkmaktadır.

Son kurbanları da Jan olur. Jan, eşi Maria'yı kasabadaki başka bir otele gönderdikten veya bıraktıktan sonra ailesinin işlettiği bu otele gelir. Ancak annesi ve kız kardeşi, onu kendi kanlarından birisi olduğunu fark edemeyecek derecede unutmışlardır. Jan'ın da diğer zengin ve bekâr kurbanlarından biri olduğundan emindirler. Aradan yirmi yıl geçmiştir. Jan'ı tanımaları imkânsız hale gelmiştir. Annenin ve kız kardeşin kendi canlarından olan Jan'ın sürprizini anlayıp onu tanımaları beklenirken çayına ilaç attıktan sonra diğer kurbanları gibi onu da nehre atarlar. Bu sırada kurbanla ilgili bütün delilleri yok ettiklerini düşünmektedirler. Ne var ki ihtiyar uşak sabaha karşı resepsiyonun önündeki masanın altında Jan'ın pasaportunu bulur ve Martha'ya verir. Pasaportu okuyan Martha ve annesi son işledikleri cinayetin kurbanının kendi canlarından bir kişi olduğunu öğrendikleri zaman iç çatışma doğar. Anne acımalıdır, vicdan sahibidir. Oğlunu kendi elleriyle öldürdüğü için çok pişmandır. Nitekim pişmanlık onu oğlunun peşinden intihara sürüklemiştir. Kız ise hala acımasızdır. Hiçbir şey olmamış gibi davranmaktadır.

Cinayetin işlendiği gecenin sabahında otele Jan'ın eşi gelir. İlk başta Martha cinayeti itiraf etmek istemez. Maria'yı başından savmak ister. Maria ise ikna olmaz, üsteler. Sonunda Martha soğukkanlılıkla her şeyi itiraf eder. Maria ile tartışır. Ruhsal çatışmaya girer. Sonunda intihara karar verir. Eserin doruk noktasını bu intihara karar verme durumu yansıtmaktadır. Böylece oyunda Anne, oğlu Jan, kızı Martha, yani bir ailenin bütün bireyleri ölür.

Jan'ın otele gelişiyile başlayan oyun onun esrarengiz ölümünün sırrının çözülmesinden sonra kız kardeşi Martha'nın intihar etmesiyle son bulur.

Eser, klasik tiyatro ya da diğer bir adıyla Aristocu tiyatro şeklinde yazılmıştır. Klasik drama sanatında kendine özgü bir norm bütünlüğü bulunmaktadır. Temel nitelikleri arasında usçuluk, duruluk, belirginlik, idealleştirme ve ağırbaşlılık bulunan bu tür tiyatro eserinde amaç okuyucuyu veya seyirciyi olayla, olaydaki kahramanlarla özdeşleşir hale getirmektir. Seyirci oyun kişilerini olduğu gibi kabul etmek zorundadır. Olayın akışında

kendisini onlarla özdeşleştirerek onların duygularıyla hareket eder. Klasik tiyatro eserinin diğer bir özelliği de zaman, yer ve olay birliğidir. Olay ise serim, düğüm ve çözüm şeklinde anlatılır. “Yanlılık”ta klasik tiyatrodaki olması gereken bu öğelere uygunluk vardır.

2.2. Ana Fikir

Oyun Martha'nın düzene, hayata başkaldırması, kendi zevki için dünyadaki diğer insanların canlarına kıyılmasını meşru kılacak cesareti üzerine kuruludur. Çünkü yaşamın saçma olduğunu savunan Albert Camus, bu eserinde de bu “saçma” düşüncesini işlemiştir. İyiyle kötünün iç içe girdiği bir dünyada yaşamının kendisinin anlamsız olduğunu, buna karşın yine de yaşanması gerektiğini savunarak eserinde değer yargılarını sorgulamaktadır.

2.3. Olay Dizisi

Trajik yönü kuvvetli olarak yazılan bu tiyatro eserinde olay dizisi üç ana kişi çevresinde cereyan etmektedir: Sonucu etkileyen kişi oyunun başından beri en önemli karakter olan Martha olmuştur. Ancak sonucun gelişmesinde, oyunda pek fazla yer almayan Maria'nın ölümün gerçekleştiği gecenin sabahında otele gelip eşini araması etkili olmuştur. Maria ile Martha arasındaki psikolojik ve sözlü çatışma, Martha'nın intihar etmesine ivme kazandırmıştır. Anne evlat ilişkisinin de sergilendiği oyunda Martha olağan dışı bir karakterdir.

Oyun üç perde ve yirmi sahneden oluşmaktadır. İlk iki perdede sekizer sahne, son perdede ise dört sahne vardır.

Otuz sekiz yaşındaki evin tek oğlu Jan, yirmi sene önce henüz küçükken doğup büyüdüğü topraklardan ayrılarak sıcak bir yerde çalışıp kazanmış ve maddi açıdan çok iyi duruma gelmiştir. (Belki de yazarın gerçek doğum yeri olan Cezayir'dir.)

Martha - Doğum tarihi ve yeri?

Jan – Otuz sekiz yaşındayım (Camus, 1964: 14).

Bu arada beş yıl önce Maria adında birisiyle evlenmiştir.

Maria – Jan bak beş yıldır evliyiz (Camus, 1964: 1).

Cinayete kurban gideceği gece Maria'yı şehirdeki başka bir otelde bırakarak annesinin ve kız kardeşinin çalıştırdığı aynı zamanda cinayetin işlendiği otele gider.

Serim bölümü Jan'ın otele gelip odaya yerleşmesine kadar olan kısımdır.

Çatışma bölümleri şu şekildedir:

Olay aslında yıllar önce ailesinden uzaklaşmak zorunda kalmış olan bir gencin yuvasını ziyaret etmesi gibi çok doğal bir durumun trajediye dönüşmesidir. Oyunun en başında Martha ile annenin neden bu cinayetleri işlediklerinin nedenleri annenin kendisiyle ve kızıyla yaşadığı iç çatışmalarla okuyucuya aktarılmaktadır. Cinayetlerin kendilerine göre haklı gerekçeleri açıklanmaktadır. Bu çatışmalarda amaca giden her yolun mubah olduğu sezdirilmektedir. Annenin çocukları ile ilişkileri, onlara karşı beslediği duygu, doğa kanunları içerisinde olmakta ve gerçekçi bir görüntü ile yansıtılmaktadır. Martha'nın akıl dışı cinayetleri ise daha çok hayal dünyasını yansıtmaktadır. Ancak bu hayal dünyası olaya ağırlığını koymuş, oyunun gelişip sonlanmasında temel unsur haline gelmiştir.

Oyunda ele alınan tema; evlat-ane sevgisi, eşlerden güçlü sezgilere sahip olan kadının sezindiği halde kocasının ölümüne sırf onu kırmamak için engel olmamasıdır. Kocasına ondan ayrı kalmayı, onu kaybetmeyi göze alacak kadar âşık olan Maria'nın yuvasının dağılışının hikâyesidir bu. Başlangıçta eşi Jan'ı ikna etmek için yoğun bir çatışmaya giren Maria, eşine olan sevgisi nedeniyle yüreğine taş bağlamak zorunda kalmıştır.

Jan ile kız kardeşi Martha'nın ilk karşılaşması çatışmayla başlamış ve birlikte oldukları süre içerisinde Martha'nın baskın karakteri çatışmanın zaman zaman yumuşayıp tekrar alevlenmesine yol açmıştır. Jan bazen onun bu tavrından için için zevk almaktadır. Kız kardeşini şımartmakta, küçükken onunla oynayamadığı oyunları, şakaları artık söz oyunları ile gerçekleştirmektedir. Martha'nın bu kayıtsız, küstah, acımasız tavırları bir ağabeyin küçük kız kardeşini şımartmak istemesinden başka bir şey değildir.

Martha - ... Jan sizin, çok küçükken insanı şaşırtan şakalar yaptığınızı anlatırdı (Camus, 1964: 44).

Oyunda anne ile kızı sık sık çatışmaktadır. Oğul sevgisini kendi canına tercih eden annenin oğlunun peşinden nehre atlamak üzere otelden ayrılması, anne ile kızı arasındaki çatışmayı doruğa ulaştırmıştır. Martha, annesi kapıdan çıktığı işte o anda manen yıkılmıştır. Bu son hareket oyunun düğümlemesine neden olmuştur. Düğüm Martha'nın intihara karar vermesiyle çözülecektir.

Jan'ın nehre atılmasından sonra pasaportunun tesadüfen bulunmasıyla Aristocu ya da diğer adıyla klasik tarzdaki bu oyunda basamaklı çatışmadan doğan kişinin yazarın kurgusuyla özdeşleşmesi gerektiği olgusu sonucunda,

onu kurtarabilmek için okuyucuların ve seyircilerin belleklerinde zamanı geriye döndürme yarışı başlar. Ancak bu boşunadır.

Düğüm bölümü Jan'ın otelde misafir edilip edilmeyeceğidir.

Doruk nokta, en vurucu taraf Jan'ı annesi ve kız kardeşi Martha'nın tanıyıp tanıyamayacağıdır.

Çözüm bölümü Martha'nın intihar etmesi kısmıdır.

Oyunda anne, kız, oğul ve gelin olmak üzere üç temel **motif** vardır: Bunlar oyun boyunca çatışma halindedirler. Bu çatışmalar zaman zaman düğümlenip sonra da geçici olarak çözüme kavuşmuş olsa da yeni çözümler oyunun sonuna kadar yeni çatışmaların başlangıcı da olmaktadır.

Sevda Şener'in "Kurban" oyununu incelerken belirttiği iç ve dış aksiyon değerlendirmesine göre ele alındığında "Yanlışlık" oyunun serim, düğüm, çatışma ve çözüm noktaları şöyle açıklanabilir (1964:60):

Birinci Perde

Serim: Oğul ve kardeş Jan'ın otele zengin bir müşteri olarak beklenmesidir.

Düğüm: Müşteri kılığındaki Jan'ın öldürmek için yeterince zengin olup olmadığını bilinmemesidir.

Çatışma: Martha, öldürme konusunda annesiyle ters düşmesidir.

Çözüm: Bu müşteriden sonra artık kimseyi öldürmeyecekleri ve Martha'nın hayalindeki ülkeye gitme planıdır.

Serim: Jan'ın ailesinin çalıştırdığı otele gelmesi ve peşinden ise eşi Maria'nın içeri girerek eşinin sağlam ellerde olup olmadığını öğrenme isteğidir.

Düğüm: Aileden birisinin Maria'yı görüp görmeyeceğidir.

Çatışma: Maria'nın eşinin oyununu bozma arzusudur.

Çözüm: Maria'nın eşini otelde bırakarak oradan ayrılmasıdır.

Serim: Jan'ın otele kaydı sırasında kız kardeşi Martha ve annesine kendisini tanıttak ipuçlarını vermeye çalışmasıdır.

Düğüm: Anne ve özellikle de kız kardeşi Martha'nın Jan'ın kendi dünyalarına girmesine engel olma çabalarıdır. Onu bir yabancı gibi görme konusundaki ısrarlarıdır.

Çatışma: Jan'ın bu gece mi öldürüleceği, yoksa ertesi geceye mi bırakılacağı konusudur. Eğer ertesi geceye bırakılırsa Jan'ın dediği gibi oyun bozulacaktır, Jan'ı ya annesi ve kız kardeşi tanıyacaktır ya da Jan kendisini tanıttacaktır.

Çözüm: Jan'ın çayına uyku ilacı atıldıktan sonra canlı canlı nehre atılmasıdır.

İkinci Perde

Serim: Jan nehre atıldıktan sonra Martha'nın sevinci. Hedefine ulaşmış bir savaş komutanı edasıdır.

Düğüm: Tüm evraklarının yok edildiği düşünülen Jan'ın pasaportunun ihtiyar uşak tarafından bulunup okunduktan sonra açık bir şekilde ısrarla Martha'ya uzatılması sonucunda son kurbanın ailenin oğlu olduğunun anlaşılmasıdır.

Çatışma: Annenin kızını tek başına bırakarak oğlunun peşinden intihar etmeye karar vermesinden sonra anne ile Martha arasındaki hesaplaşmadır.

Çözüm: Annenin oğul sevgisini yeğleyerek Martha'yı yalnız bırakıp intihar etmesidir.

Serim: Olayın ertesi sabahı Maria'nın kocasını ailesiyle tanışmış olarak mutlu bir şekilde görme arzusuyla otele gelmesidir.

Düğüm: Kocasını bulamayışıdır. Martha'nın olayı gizlemeye çalışmasıdır.

Çatışma: Maria ile Martha'nın dünyaya bakış açılarıdır. Sevgi ile nefretin kesişmesidir.

Çözüm: Martha'nın intihar etmesidir.

2.4. Dekor

Dekorun inandırıcı öğeler üzerine kurulduğu olay Orta Avrupa'daki ücra bir kasabanın kenar mahallesinde, belki de yol üzerinde nehre yakın bir yerde Jan'ın ailesinin sahip olduğu ve işlettiği bir otelde geçer.

Orta Avrupa'nın bir köşesinde acımasızca işlenen cinayetlere sahne olan bir otelde başlayıp yine aynı otelde bitmektedir. Olayın geçtiği yer oyundaki kahramanlardan Jan ve Martha'nın konuşmalarından anlaşılmaktadır.

Martha – Avrupa'nın bu orta yerindeki küçücük noktanın üstünde oldukça uzun, renksiz yıllar geçti (Camus, 1964: 20).

Martha – Çek'siniz herhalde?

Jan- Evet (Camus, 1964: 15).

Martha – Ah, anne elimize çok para geçince bu ufuksuz toprakları, bu oteli bu yağmurlu şehri geride bırakıp, bu karanlık ülkeyi unutup, o düşlerimi dolduran denize kavuşunca göreceksiniz güldüğümü (Camus, 1964: 6).

Jan'ın annesi ve kız kardeşinin işlettiği bu otel, nehre ve baraj gölüne yakındır.

Martha- Talihleri onun kadar yaver gitmeyip gözü açık kendini suya bırakanlarla beraber barajın duvarlarına yapışmış bulacaklar onu. Barajın temizlenmesini seyrettiğimiz gün bana “en az acı çekenler bizimkilerdir” diyen siz değil miydiniz? (Camus, 1964: 7).

Oyunda başkahraman Martha, adı belirtilmeyen annesi, kardeşi Jan, yengesi Maria ve birkaç yerde yer alan ihtiyar uşak vardır.

Ailenin reisi olan baba yıllar önce öldüğü için oteli Jan'ın annesi ve kız kardeşi Martha işletmektedir.

Martha - Kocam da ben de güç yetiştiriyorduk. Birbirimizi düşünecek zamanım bile kalmıyordu (Camus, 1964:19).

Martha'ya göre kasaba sürekli yağmur yağdığı için sıkıcıdır. Bu durumda olayın geçtiği gün, havanın kapalı olduğu izlenimi verilmiştir. Oyunun başlangıcında koltukların ve sehpa'nın bulunduğu loş bir otel lobisi ve lobinin yanında resepsiyonun bulunduğu tezgâh vardır.

Esere konu olan serüvenin başladığı, iç çatışmaların geçtiği, planların yapıldığı, öldürülmelerine karar verilen müşterilerle olan konuşmalar, onların otele kabulü, Jan'ın eşi Maria ile girdiği iç çatışma, cinayet öncesi ve sonrası planlar ve değerlendirmeler, Maria'nın cinayetin işlendiği günün ertesi sabahı otele geldiğinde Martha ile yaptığı ve olayın çözümünü getiren konuşma, nihayet Martha'nın intiharı bu tezgâhın önünde gerçekleşmektedir. Öldürülmelerine karar verilen müşteriler de genellikle yine bu tezgâhın yanında veya solundaki odalardan birisine yerleştirilmektedir. Jan'ın ölümünden sonra ihtiyar uşağın pasaportunu bulup okuduktan sonra ısrarla Martha'ya vermesi ve böylece yapılan yanlışlığın ortaya çıkması da bu tezgâhın önünde meydana gelmektedir. Cinayetin işlenmesinde araç olarak görev yapan tepsi ve üzerindeki uyku ilacı katılmış olan çay da oyunda önemli dekor unsurlarındandır. Belki bu çay da tezgâhın bulunduğu yerde hazırlanmıştır.

Otelde Jan'ın annesine yapacağı sürprizin planını yaptığı, ancak içtiği uyku ilacı katılmış çay sonucunda ölümünü hazırlayan oda da önemlidir. Jan, annesi ve kız kardeşiyle bu odada görüşmeyi memleketine gelmeden önce planlamıştı. Jan, otele gelecek, bir oda tutacak, akşam olduğu zaman annesini bu odaya çağırarak ve yavaş yavaş ona oğlu olduğunu anlatarak görevini

tamamlamış olacaktı. Odadaki Jan'ın çalışıyor olacağını aklının ucuna bile getirmedığı zilin düğmesi olayın düğümlenmesinde önemli dekindur. Jan, eğer o düğmeye basmamış olsaydı belki de uyku ilaçlı çay kendisine bu kadar erken getirilmeyecekti. Belki de annesi onu öldürme kararından vazgeçebilecekti. Gerçi Jan ayağına gelen bu çayı yine de içmek niyetinde değildir. Ancak kız kardeşi Martha'nın ısrarı üzerine içmek zorunda kalmıştır. Çünkü basamaklı çatışma gereği olayın bu şekilde devam etmesi gerekmektedir.

Martha – Ha, demek uşak yanılmış. Arada bir olur böyle. Ama bu ayağınıza gelen çayı geri çevireceğini sanmıyorum (Camus, 1964: 29).

Otelin dışında bir nehir bulunmaktadır. Otelden nehre giden yol karşımıza gece çıktığı için karanlıktır. Cinayete kurban giden zengin müşterilerin ve Jan'ın uykulu bedeni bu yoldan Martha ve annesi tarafından taşınmıştır. Bütün cinayetlerden haberi olan yaşlı uşak nedense bu taşıma işleminde rol almamıştır. Nehrin döküldüğü yerde baraj gölü vardır. Kurbanlar taşınarak gizlice nehre atılmakta, nehir ise onları baraj gölüne sürüklemektedir.

Martha - Kağıtlarını alıp onu aşağı indireceğiz, sonra kapının önünde bekleyip en uygun zamanı kollayacağız (Camus, 1964: 35).

Jan'ın uyku ilacı katılmış olan çayı içince uykuya dalmasından sonra, bulunduğu odada kız kardeşi Martha ile annesinin yaptığı konuşma, bir annenin can çekişen evladının başucunda oturup ağıtlar yakması sahnesidir. Ancak bu sahnede Martha yer almak istememektedir. Anne ise onu iç sessizliğe davet etmektedir.

Anne – Oturalım Martha.

Martha – Burada, onun yanında mı?

Anne – Evet, niçin olmasın? O, kendini oldukça uzaklara götürecek bir uykuya daldı. Burada ne aradığımızı soracak kadar erken uyanamaz. Çekindiğimiz başkalarıysa, kapalı kapılar ardında kaldı onlar. O da, biz de bu sessizlik içinde, bu dinleme anından faydalanabiliriz (Camus, 1964: 34).

2.5. Zaman

Olay akşamüzeri başlar, gece devam eder, ertesi gün sabahleyin Maria'nın otele gelip işin iç yüzünü öğrenmesiyle son bulur. Bu açıdan bakıldığında eserde, trajedilerde geçerli olan zamanda birlik kuralına riayet edilmiştir.

Psikolojik zamanın başlangıcı ise anne ve Martha'nın konuşmalarının olduğu anlardır. Daha sonra Jan'ın eşi Maria ile konuşmasıyla devam eder. Zamanın geçmesinin istenmediği, heyecanın doruğa ulaştığı an Jan'ın, kız

kardeşi Maria'nın getirdiği çayı içtiği sahnedir. Çünkü Jan o çayı içmezse ölüm yolculuğuna çıkmayacaktır. Nitekim geldiği ülkeye dönmeye karar vermiştir zaten. Ailesine hiçbir şey söylemeden eşyle birlikte mutlu oldukları topraklara dönecektir.

2.6. Kahramanlar ve Fonksiyonları

Klasik tarzda basamaklı çatışmaya uygun olarak yazılan oyunda anne, erkek çocuk Jan, eşi Maria, kız kardeş Martha ve uşak vardır. Olaydaki anne ve kızı katildir. Cinayetler onlar tarafından planlanmakta ve gerçekleştirilmektedir. Ancak cinayetlerin işlenmeye başlanması sırasında ailenin reisi olan babanın sağ olup olmadığı bilinmemektedir. Oyundaki genel izlenim cinayetlerin onun ölümünden sonra işlenmeye başlandığı şeklindedir.

Adı verilmeyen **anne** yaşlı ve yorgundur. Doğup büyüdüğü, yaşadığı yerden uzaklaşıp belki de vicdanıyla hesaplaşabileceği bir yere gitmek istemektedir. Nitekim kızı Martha, kendisine otelde yaptığı işleri de üstlenmeyi önerdiğinde bu öneriyi reddetmektedir.

Anne – Bıkınlık geldi kızım. İsterdim ki bu sonuncusu olsun. Öldürmek müthiş yoruyor insanı (Camus, 1964: 7).

Anne – Budalaca bir şey belki, ama bazı geceler kendimi Tanrıya bırakmak isteği uyandırıyor içimde (Camus, 1964: 6).

Anne – Sense üstüme çöken hafif bir dürüstlük havasını dağıtmak için söylüyorsun (Camus, 1964: 22).

İnsanoğlu yaşlandığı zaman biraz daha yufka yürekli olmaktadır. Geçmişin deneyimlerinden ders alarak belki de ölüme, yok olmaya yaklaştığının farkına vararak bu dünyanın aslında çok da önemli olmadığını düşünmektedir. Yaşlı insana göre orta yaşlılığında, gençliğinde ve çocukluğunda verdiği hayat mücadelesi bazen anlamsızdır. Yolun sonu yaklaşmıştır artık. Bir gün biteceği kesin olan bu yaşam yolculuğu sırasında birçok kalp kırılmıştır, insanlar boşuna üzülmüştür. İnsan bütün bunların muhasebesini yaşlandığı, yok olmaya yakınlaştığı zaman daha iyi yapmaktadır. Martha ve Jan'ın taş yürekli, acımasız bir adam öldürme makinesine dönüşmüş olan annesi de artık yaşlandığından dolayı işlediği ve işleyeceği cinayetlerle kendi vicdanında hesaplaşmak için yaşadığı ortamdan uzaklaşmak istemektedir. Aslında Camus'un "Yaşamın Saçmalığı" felsefesi hissedilmektedir. Annenin bu vicdan hesaplaşması geceleri yatağına yattığında da gerçekleşmekte, ancak bunu itiraf etmekten korkmaktadır. Anne vicdan

hesaplaşması sonucunda Tanrı'ya yenik düşeceğini ve intihar edeceğini oyunun başında sezdirmektedir.

Anne – Budalaca bir şey belki ama, bazı geceler kendimi Tanrı'ya bırakmak isteği uyanıyor içimde (Camus, 1964: 6).

Anne – Artık bu canı taşımaktan bıktım (Camus, 1964: 8).

O ana kadar birçok insanı gözünü kırpmadan, elleri titremeden diri diri nehre atmaktan kaçınmayan anne son avı olan oğlunu öldürmekten kaçınmakta, kızına Jan'ı o gece yerine, ertesi gece öldürmek istediğini dile getirmektedir. Böylece vicdan muhasebesi için vakit kazanacaktır.

Anne – Bırakın oğlum. Sakat değilim. Gördüğünüz bu eller bir erkeği bacaklarından kavrayacak kadar güçlüdür (Camus, 1964: 21).

Jan'ın ölümünü erteleme nedenlerinden bir diğeri de annenin içindeki annelik duygusundan kaynaklanan, karşı geldiği Tanrı tarafından kendisine hatırlatılmaya çalışılan şefkat duygusundan olabilir. Jan'ın kendi oğlu olduğu annenin içine doğmuştur, kanı çekmiştir.

Jan – Hayır, sizi pek dinleyemedim. Ama niçin bana oğlum dediniz?

Anne - İnanın bana, saygısızlıktan değil bu. Çok mahcubum... Dilime birden öyle geliverdi (Camus, 1964: 21).

Anne – Biliyorum haklısın Martha. Ama rastlantı niçin bizde bir öldürme isteği uyandırmayan bir kurban gönderdi?

Anne - ... Lütfen. Başışlayalım bu geceyi ona. Belki de bizi kurtaracak O'dur (Camus, 1964: 23).

Anne – Mesele olmuş filan değil mösyö, bu çay sizin için hazırlanmamıştı da onun için... (Camus, 1964: 30).

Anne - Evet öyle..... içmeseydiniz daha iyi olurdu (Camus, 1964: 30).

Çevrenin baskısından, kızının ve hizmetçisinin ayıplamasından, onların gözünde prestij kaybına uğramaktan çekindiği için öldürme işinden vazgeçmek istediğini açıkça söyleyememektedir. Öğrencilerine yıllarca iyilikten, hoşgörüden, dürüstlükten bahseden; bu erdemleri bizzat yaşayarak öğreten ve yaşatan bir öğretmen, bir gün aslında bütün yaptıklarının ve öğrettiklerinin yalan ve yanlış olduğunu, kendisinin onları aldattığını, kandırdığını, çocuk yerine koyduğunu söylemesi büyük bir iç çatışmaya yol açacaktır. İşte anne bu çatışmadan kaçmaktadır. Gururu, meslek ahlakı buna el vermemektedir. Sürekli beyaz olduğunu iddia ettiği bir renge birden siyah diyemeyecektir. Anne her ne kadar öldürmekten yorulduğunu, bıktığını söylese de son kurbanını da öldürecek kadar katı yüreklidir. Yani anneye göre öldürmek kötü bir şey değildir, sadece yaşlandığı için bu meslek kendisine artık tekdüze,

renksiz gelmektedir. Üstelik çok da yorucudur. Anne meslek hastalığına yakalanmıştır belki de!

Anne – Alışkanlık iki cinayetten sonra başlıyor. Birincide başlayan bir şey yok, sonu getirilen herhangi bir işten başka bir şey değildir birincisi. Sonra fırsatlar ender çıkıyor, araya nice yıllar giriyor, bir de bakıyorsun alışkanlık onlarla birlikte yerleşmiş insanın içine.

Martha – Baraj'ın temizlenmesini seyrettiğimiz gün bana "En az acı çekenler bizinkilerdir." diyen siz değil miydiniz? "Hayat bizden daha zalimdir." dememiş miydiniz? (Camus, 1964: 7).

Anne, klasik bir anne rolündedir. Bir taraftan öğretici, öğretmen, filozoftur; diğer taraftan da şefkat dolu, çocukları uğruna saçını süpürge eden bir karakteri temsil etmektedir.

Anne – Zamanı gelince onu da taşıyacağım. Ama acelesi yok Martha. Dikkatle baksak bile ne çıkar sanki? Daha zamanımız var, unutma ki uyku ölüm değildir. Bak şunun yüzüne. Öyle bir anda ki şimdi, alınyazısı bile yabancı ona. Hayatı, şans, kendine yabancı ellerde. O eller gündoğumuna değin böylece iki yanda olursa, hiçbir şey sezmeden yeniden yaşamaya başlayacak. Ama, ona doğru uzanır, bileklerinden tutup, bir kelepçe durumuna gelirse, toprağa gidecek. O hiç anısı olmayan toprağa.....(Camus, 1964: 34).

Kızını erkekler konusunda bilinçlendirmekten bile geri kalmaz. Ona erkeklerle ilgili kendi deneyim ve önyargılarını da aşlamaya çalışır.

Anne – Nasıl uyuyor Martha, bak

Martha – Hepsi nasıl uyuyorsa bu da öyle uyuyor. Hadi

Anne – Bekle biraz. Gerçekten uyuyan her erkekte, silahlarını bırakmış bir hava var.

Martha – Kendi kendilerini tanıdıklarının bir görünüşü bu. Ama unutmayın ki eninde sonunda uyanırlar.

Anne – Hayır erkekler bu kadar üstlerinde durulmaya gelmez. Sen benim ne dediğimi anlamıyorsun Martha.

Martha – Doğru anlamıyorum. Ama anladığım bir şey varsa o da zamanı geçirdiğimiz (Camus, 1964: 33).

Anne başlangıçta, bir taraftan kızı için hunharca cinayetler işlemekten kaçınmazken bir taraftan da öz oğlunu bile bile unutacak kadar duygusuz bir tablo çizmiştir.

Anne – Bilmiyorum Martha, ama öyle sanıyorum ki bu suçlamalarını duymaktansa ağabeyin gibi unutmak isterdim seni (Camus, 1964: 23).

Oyunun ilerleyen bölümlerinde ise son öldürdüğü kişinin oğlu olduğunu öğrenince oğluna olan sevgisinden ve yirmi yıldır görmediği yavrusunu kaybetmenin verdiği annelik duygusundan dolayı peşinden intihar etmiştir.

Anne – Bırak Martha, yeterince yaşadım. Oğlumdan daha uzun ömrüm varmış, bu düzensiz bir şey. Yosunların suratını kapladığı o nehir dibinde kavuşabilirim ona (Camus, 1964: 38).

Burada anne, kızı Martha ve oğlu Jan'ın sevgisi arasından bir tarafı tercih etmiştir. Evlat ayrımı yapmıştır:

Anne - ... Bir ananın oğluna duyduğu sevgi bir inançtır benim için (Camus, 1964: 39).

Yirmi yıldır kendisini arayıp sormayan, hayat mücadelesinde küçük kızıyla kendilerini yapayalnız bırakmaktan kaçınmayan oğlunun sevgisini; yıllarını paylaştığı, uğruna kendi elleriyle insanları öldürecek kadar çok sevdiği kızının sevgisine tercih etmiştir. Suçluluk duygusu o kadar ağır basmıştır ki, bir ölüm makinesi haline dönüştürdüğü kızını kaderiyle baş başa bırakarak tanıyamayacağı kadar kendisine yabancılaşan oğlunun peşinden gitmiştir. Oysa oğlu ilaçlı çayı içmemiş olsaydı belki de onu kurban etmeyecekti.

Anne – Biliyor musun Martha, bu akşam gitmek istiyordu (Camus, 1964: 35).

Anne – Çayı götürdüğünü söylediğin zaman buraya geldim. İçmişti bile. Elimde olsaydı engel olacaktım (Camus, 1964: 36).

Bu durumda anne, kızını tek başına bırakabilecek bir tutum sergileyerek onunla bencillik noktasında birleşmiştir: Nitekim kızı Martha da kendi bencilliği için cinayetler işlemiş, kardeşini bile öldürdükten sonra buna üzülmemiş, üstelik bütün cinayetlerinde olduğu gibi bu cinayete de annesini ortak etmiştir.

Oyunda, anne kararsız bir tutum içindedir. Son cinayetinde görüldüğü üzere öldürmekle öldürmemek, acımakla acımasızlık arasında bocalamaktadır. Bu konuda son cinayetinde kızıyla çatışma içine girmektedir. Bu nedenle anne karakter uzantısı taşıyan bir tip niteliğindedir (Acaroğlu 2003: 147).

Albert Camus, bu dünyanın anlamsız (absürt) olduğu felsefesini, dogmasını oyunda annenin ağzından dile getirmektedir. Bu nedenle yazarın bu oyundaki anne olduğunu söylemek mümkündür.

Anne - Düşünülürse bu dünya bütünüyle anlamsız zaten. Bunu ferah ferah söyleyebilirim. Çünkü her şeyini tattım, yaratıştan yok etmeye değin hepsini (Camus, 1964: 40).

Oyunun başkahramanı **Martha** otuz yaşlarında olmasına rağmen gençliğini yaşayamamanın ezikliği içindedir. Gençliğini, hayatını yaşamak arzusuyla kavrulmaktadır.

Martha – Siz ihtiyarsınız, gözünüzü kapatıp unutmak istiyorsunuz her şeyi, bense yüreğimde yirmi yaşın isteklerini duyuyorum yeniden (Camus, 1964: 22).

Tek amacı kasvetli, soğuk ve tiksindirici olarak değerlendirdiği, doğup büyüdüğü şehirden en kısa zamanda uzaklaşıp okuduğu kitaplardan öğrendiği, güneşin kasıp kavurduğu uçsuz bucaksız deniz sularının koynuna atılmaktır. Sahil kenarında alabildiğine özgürce güneşlenmek onun için hayatın anlamıdır.

Martha – Bu kasvetli ufuk iyiden iyiye bezdirdi beni. Öyle sanıyorum ki bir ay daha yaşayamam burada (Camus, 1964: 22).

Martha, kırsal kesimde çeşitli baskılar yoluyla duyguları bastırılan Türk genç kızları gibidir. Nitekim bu tür genç kızlar günümüzde televizyon ve internetin etkisiyle kendi küçük şehirlerinin, kasabalarının, köylerinin dışındaki hayatların cıvıl cıvıl, doyusuya yaşandığını düşünmektedirler. Özlemlerini çektikleri büyük şehirlere ve deniz sahillerine ulaşım böyle bir hayatı yaşayabilmek için de aileleriyle iç çatışmaya girmektedirler. Böyle bir yaşamı arzulayan genç kızlardan bir kısmı okuyarak, eğitim görebilen buldukları baskılı ortamdaki uzaklaşabileceklerini düşünürken bazıları da kendilerini düşledikleri yerlere götürebilecek birisiyle hayatlarını birleştirebilmeyi ummaktadırlar.

Martha bir bakıma “özgür kız” olmak istemektedir. Özgürlük uğruna önüne gelen her şeyi, her insanı yok etmekten kaçınmamaktadır. Bu emeli için annesini de kendisine ortak etmektedir. Çünkü genç kızlar cesurdurlar. Özgürlük hedeflerine ulaşmak için içleri içlerini yemektir. O uğurdaki heyecanları akıllarını başlarından alabilir. Anneleri ise onların her istediklerini yapmada kendilerine yardımcı olan, işbirliği yapmak zorunda kalan oyuncakları durumundadır. Nitekim Martha da annesini piyon olarak kullandığını ağabeyini otelde misafir edip etmeme konusundaki konuşmada dile getirmektedir.

Martha – Annemin istekleri tabii benimkiler kadar coşkun değildir. Kalmanızı istemeyebilir. Belki birtakım başka sebepleri de vardır bunun. O, sizin kalmanızı isteyecek kadar denizi, dalgalı kumsalları düşünmez. Yalnız benim için önemlidir bu (Camus, 1964: 27).

Martha, annesini hor görmektedir. Onu çocuk yerine koymaktadır. Annesine yaşlandığını, ölümünün yaklaştığını ima etmektedir. Kendisinin ise henüz yaşamının başlangıcında olduğunu, daha görececek çok günlerinin olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki annesine ders vermekten bile kaçınmamaktadır.

Anne – O adamı, daha doğrusu kendimi düşünüyorum.

Martha – Yarını düşünseniz daha iyi edersiniz. Onu böyle birdenbire düşünecek olduktan sonra yüzüne bakmak neye yarar? İnsan tanımadığı birini daha kolay öldürebilir diyen siz değil miydiniz? Aklınızı başımıza toplayın anne (Camus, 1964: 22).

O kadar küstahtır ki, kendi alın yazısından kendisini kasvetli bir yerde dünyaya getirmesini sorumlu tutarak annesinin kendisine cinayetlerde yardım etmeye mecbur olduğunu ifade etmektedir.

Maria – Bunun için yardım edeceksiniz bana, beni o güneşli dünyalarda değil de burada dünyaya getiren sizsiniz (Camus, 1964: 23).

Martha, düşlediği sıcak deniz kenarına gitmek için son öldürdüğü kişinin kardeşi olduğunu öğrendiğinde bile yüreğinde en ufak bir acı hissetmeyecek kadar bencildir. Kendisine gençliğini yaşatmayan her şeyden ve herkesten nefret etmektedir.

Martha – Çünkü, şimdi anlıyorum ki onu tanısaydım da bir şey değişmeyecekti (Camus, 1964: 41).

Martha - Kardeşim burada değil madam, öldü (Camus, 1964: 43).

Martha – Onu uyuttuktan sonra annemle beraber götürüp attık nehre. Acı çekmedi. Tabi bu ölmesini önlemiyor. Onu annesiyle ben, kardeşi öldürdük, anladınız mı şimdi? (Camus, 1964: 44).

Martha - Evet isteklerimi insan yönümde taşıyorum, bunun için de iyi değildir bu yanımda. Onlara erişebilmek için önüme çıkan her engeli yıkacağımı sanıyorum.

Aşırı derecede inatçıdır. Zaten oyunda kurban giden anne ve kardeş, yuvası yıkılan Maria bütün bu olayları sırf Martha'nın kör bir inadı uğruna yaşamışlardır. Bu inat Martha'ya oyunda tutarlı karakter rolü vermiştir. Oyunun başından sonuna kadar dürüst, kararlı ve tutarlı bir davranış sergilemektedir.

Martha – Öyleyse size yemin ederim ki, bu kurtuluş yolu elimizde. Ama bu kararsızlıktan sıyrılmamız gerek. Ya bu gece, ya hiçbir zaman (Camus, 1964: 23).

Martha – Buraya girecek bir oğul, herhangi bir müşteriden farklı bir şey bulamaz. Güzelim bir ilgisizlik! (Camus, 1964: 20).

Martha - Şunu da çıkarmayın aklımızdan, sizi kendi çıkarımız için kabul ediyoruz.

Martha, annesiyle oyunun başından sonuna kadar çatışma halindedir. Cinayetlerin temel nedeni bu çatışmaya yol açmıştır. Cinayetlerin temel nedeni ise Martha için sıcak, kumsalı ve denizi olan bir yer iken anne sadece ve sadece huzurlu bir yaşam süreceği herhangi bir yere gitmek istemektedir. Anneye göre bu yerin sıcak ya da soğuk, uzak ya da yakın olması hiç önemli değildir. Hatta anne aslında doğup büyüdüğü toprakları terk etmek niyetinde bile değildir. Bu zorunlu göçe sırf kızının kalbini kırmamak için razı olmaktadır.

Anne – Deniz kenarında ya da ovanın ortasında ölecekmişim umurumda bile değil. Ben bu işi becerir becermez buralardan uzaklaşmak istiyorum seninle; başka bir şey değil (Camus, 1964: 7).

Anne - Eğer her şey yolunda giderse tabii ben de seninle geleceğim. Ama ben, yuvama gidiyormuş gibi bir şeyler duymayacağım. Bir yaştan sonra insanın mutluluğa kavuşacağı hiçbir yer yoktur. Eğer anılarla tuğlalardan yalancı bir ev kurup içinde uykuya dalabilirsem bu çok bile (Camus, 1964: 8).

Tam bir karakter rolünü çizen Martha'nın kendi prensipleri vardır. Bu prensiplerini otele gelen bütün müşterilerine dikte ettirmiştir. Onlara karşı mesafelidir, özel hayatından konuşulmasına kesinlikle karşıdır.

Martha - Aramızda bir uzaklık bırakmak ikimizin de iyiliğindedir (Camus, 1964: 17).

Martha – Çokluk gelişigüzel, her şeyden söz ederler. Yalnız bizimle ilgili konularda konuşmak yok (Camus, 1964: 17).

Martha – Bizi rahatsız etmek, rahatsızlık verip vermemek nasıl umurunuzda olmamalıysa, bizim yalnızlığımız da dert olmamalı size (Camus, 1964: 6).

Martha - Burada her şey bana uyar (Camus, 1964: 25).

Nitekim sıradan bir müşteri olmayan kardeşi Jan'a da sık sık otelin ve kendisinin kurallarını hatırlatır. Ara sıra da Jan'la arasındaki mesafeyi azaltır. Onun kendi sınırlarını zorlayarak özel hayatını aralamasına kısmi olarak izin verir.

Jan – Ziyarı yok. Ama size, beni rahatsız etmediğinizi söylemeye bile cesaretim yok.

Martha – Niçin?

Jan – Anlaşmamızda bu var mı, yok mu iyice bilmiyorum da...

Martha – Her şeye uymaya çalışıyorsunuz ama, gene de herkes gibi cevap veremiyorsunuz (Camus, 1964: 24).

Martha bir filozof gibidir. Hem annesi hem kardeşi Jan hem de yengesi Maria ile olan konuşmalarında bilgelik, felsefe, yorumlama, yer yer öğüt verme, iç çatışmaya girme, yargılama hâkimdir.

Bütün bu olanlara rağmen Martha aslında kardeşi tarafından yaşadığı yerin güzellikleri, sıcağı, kumsalıyla tahrik edilmemiş olsaydı annesinin sözünü dinleyecek, onun ölümünü o gece gerçekleştirmeyip ertesi geceye erteleyecek, belki de öldürmekten vazgeçecektir. Ancak inatlaşma sonucunda kardeşine kıymak zorunda kalmıştır.

Jan – Anlıyorum bunu. Oraların baharı, beyaz duvarların üstünde açan binlerce çiçek insanı ister istemez heyecanlandırır. Oturduğum şehri çevreleyen tepelerde bir saatçik dolaşsanız üstünüze sarı gül ve bal kokusu siner (Camus, 1964: 26).

Jan'ın bu sözlerini kasteden Martha, annesine durumu şöyle açıklar:

Martha – Mutlak söylememi mi istiyorsunuz? Bana bu kararı verdiren kendisi oldu. Sizin kararsızlığınıza ben de sürüklenir gibi olmuştum. Ama bana özlediğim ülkelerden söz açtı o. Bana etkilemek için, kendine karşı kullanılacak silahları verdi elime (Camus, 1964: 36).

Oyunun başından itibaren asık suratlı, çirkin, donuk bir yüz çizen Martha kardeşini nehre attıktan sonra ilk defa mutludur, yüzü gülmektedir, çocuklar gibi şendir. Çünkü kendisini özlediği deniz şehrine götüreceği paraya kavuşmuştur artık.

Martha – Denizi şimdiden duyar gibi oluyorum, içimde beni bar bar bağırtaçak bir sevinç var (Camus, 1964: 37).

Martha – Evet anne, ben de öyle umuyorum. N'olur şikâyet etmeyin, bırakın gönlümce mutlu olayım. Yeniden genç kızlığıma dönüyorum. Bedenim ateşini yeniden kazandı. Koşup zıplamak istiyorum (Camus, 1964: 37).

Martha – Anne gene güzel miyim anne? (Camus, 1964: 37).

Martha - ... Bugün sanki ikinci defa dünyaya geliyormuşum gibi geliyor bana. En sonunda mutlu olacağım ülkelere kavuşacağım (Camus, 1964: 37).

Ancak tam hayallerine kavuşacakken bu beklenmedik olay örgüsü sonucunda annesinin kendisini yalnız bırakmasına dayanamayarak düş kırıklığına uğramış ve intiharı yeğlemiştir.

Martha - Ben gidiyorum işte. Görüyorsunuz ki her şey çok kolay. Çakıl taşlarının alıkça mutluluklarıyla, sizi bekleyen o pis yapışkan yatak arasında bir seçim yapmak size kalıyor artık (Camus, 1964: 48).

Maria – Korkmayın sizi dilediğiniz ölümden alıkoymayacağım (Camus, 1964: 47).

Martha annesine ve kardeşine olan nefretini de gizleyememektedir.

Martha - ... Tiksinıyorum ondan. İstediyini elde ettiği için tiksiniyorum (Camus, 1964: 42).

Martha - ... Çünkü şimdi anlıyorum ki onu tanısaydım da hiçbir şey değişmeyecekti (Camus, 1964: 42).

Martha – Ben bilirim o anaları. Ama tanımadığım, ilgisiz bir kardeş karşısında başımı eğecek değilim (Camus, 1964: 42).

İntihar etmeye karar vermeden önce annesine yalvarmıştır. Ne var ki, annesi onu duymamıştır. Bu nedenle kardeşine olan nefreti annesine de duymaya başlamıştır.

Martha – Hayır anne, beni böyle bırakıp gidemezsiniz. Unutmayın ki burada kalan bendim, o değil. O çekip gitmişti, ama beni bir ömür boyu yanınızda buldunuz. O bir sessizliğe gömüp gitti sizi, bunun ödenmesi gerekti. Bunu da hesaba katmanız gerek. Benim yanınızda kalmalısınız (Camus, 1964: 40).

Böylesine güçlü bir karakterin bu şekilde bir davranış göstermesi Albert Camus'un absürt felsefesini bir defa daha yansıtmıştır.

Martha - ... Ben de bırakırım bu dünyayı onlarla uyuşmadan (Camus, 1964: 42).

Evin oğlu **Jan'dan** oyunun en başında söz edilmektedir. Olay örgüsü de zaten onun yanlışlık kurbanı olmasından kaynaklanıyor. Jan yanlışlık sonucu öldürülmeseydi ya da öldürülen son kişinin Jan olduğu fark edilmemiş olsaydı bu oyunun özü kaybolurdu.

Oyundaki olayın geçtiği anda otuz sekiz yaşında olan Jan, kız kardeşi Martha henüz oyun çağındayken para kazanmak, zengin olmak, makam ve mevkilere kavuşmak için doğup büyüdüğü topraklardan uzaklaşmıştır.

Jan – Otuz sekiz yaşındayım (Camus, 1964: 14).

Jan – Evet, burası. Yirmi yıl önce şu kapıdan çıkıp gitmiştim. Kız kardeşim ufacıktı daha. Şu köşede oynuyordu (Camus, 1964: 9).

Jan, günümüz Türkiye'sinde ekme parası uğruna evini, ailesini, arkadaşlarını bırakıp ülke içindeki "taşı toprağı altın" olarak kabul edilen büyük şehirlere ya da maddi açıdan çok daha iyi yaşam koşulları sunan dış ülkelere giden gençlerimizi andırmaktadır. O da tıpkı bu gençler gibi bir gün "adam" olacaktır. Sonra maddi servetini taşrada bulunan kasabasındaki veya köyündeki ailesine "hava atmak" için kullanacaktır. Ancak aslında zaman aleyhine işlemiştir. Maddi açıdan rahata kavuşmuş, evlenip bir aile kurmuş olsa da yirmi yıl ayrı kaldığı toprağı, vatanı, annesi ve kız kardeşi artık burnunda tütmemektedir. Annesinin tarhana çorbası olmasa da teninin kokusunu

özlemektedir. Artık annesinin yaşlandığının farkındadır. Doğduğu topraklardan ayrılmadan önce annesine ihtiyacı olduğu yaşlılık döneminde yanında olacağına dair verdiği sözü tutmak uğruna peşinden koşan eşini dinlememiştir. Annesini eşine tercih etmiştir. Bir bakıma saf ve kazak Anadolu genci karakterine bürünmüştür. Babası da ölünce annesinin ve kız kardeşinin çok zor durumda olduklarını düşünmüş ve imdatlarına yetişmek istemiştir.

Jan – Anlaman gerek Maria, yerine getireceğim bir sözüm var. Benim için çok önemli bu (Camus, 1964: 12).

Jan – Babamın ölümünü duyunca onlara karşı sorumlu olduğumu düşündüm (Camus, 1964: 10).

Yaklaşık beş yıl önce evlenmiştir. Kendisine deli gibi âşık olan eşi Maria, baba ocağına seyahate engel olmak için çok uğraşmıştır:

Maria – Jan bak beş yıldır evliyiz.

Jan – Evet, neredeyse beş yıl olacak (Camus, 1964: 1).

Jan, annesinin ve kız kardeşinin karşısına çıkıp başı dik bir şekilde *Senden adam olmaz dediğiniz ben, işte gördüğünüz gibi zengin biriyim artık.* demek için bir oyun oynamıştır onlara. Çünkü eserin en başında otele geldiğinde annesini gördüğü zaman hemen boynuna sarılıp onu kucaklaması beklenirken kimliğini gizleyip maddi varlığını ön plana çıkardıktan sonra kendini tanıtmayı planlamıştır. Böylece belki de ailesinin mutlu olup olmadığını, onları mutlu etmenin yollarını kılık değiştirerek halkın arasına giren padişahlar gibi öğrenmek istemiştir.

Jan – Dilim tutuldu, bir şey söyleyemedim. Oyunuma devam etmek gerektiğini düşündüm (Camus, 1964: 10).

Martha – Görünüşü fakir bir adama benzemiyordu.

Anne – Evet, fiyat üstünde durmadı (Camus, 1964: 5).

Jan, kız kardeşi Martha'ya otele kaydını yaptırdığı sırada kendisinin yabancı olduğunu, bu topraklara yıllar önce geldiğini söylerken uyutucu çayı içtikten sonra annesiyle yaptığı konuşmada ise burasının kendi memleketi olduğunu dile getirmekle davranışlarında bir tutarsızlık olduğunu göstermektedir.

Jan – Evet bana sözünü etmişlerdi. Eskiden gördüğüm hatırımda iyice yerleşmiş bu yerleri yeniden görmek istedim (Camus, 1964: 18).

Jan – İnsanın nice zaman önce bıraktığı memleketine dönmesi kolay bir şey değil. Bunu anlarsınız sanıyorum (Camus, 1964: 31).

Olayın geçtiği gün Jan, otele iki defa gelmektedir. İlk gelişinde bile uzun yıllar ayrı kalan bir oğul yerine, yer ayırtmak için başvuran zengin bir müşteri kimliği sergilemektedir. Annesine ve kız kardeşine oynadığı oyunu bir gizli tutmaya çalışırken için için gülmekte, kimliğini hemen açıklamayıp bulmacayı onların çözmesini beklemektedir. Nitekim Jan otele kaydını yaptırırken kız kardeşi Martha'ya kimlik kartını göstermekte ısrar eder. Martha ise buna gerek duymaz. Kimlik kartına bakmamakta inat eder. Çünkü Jan onun için bir kurbandır. Kurbanın kimliğini bilmenin hiçbir anlamı yoktur. Oysa Martha oyunun sonunda olduğu gibi ağabeyinin kimlik kartına bakmış olsa düğüm çözülecek, şaka anlaşılacak, aile birbirine kavuşacaktır. Martha ağabeyinin pasaportunu eline alır, şöyle bir tartar ve sonra kapağını bile açmadan geri verir.

Hem anne hem de kız kardeş, Jan'ın bu çocukça "Ben kimim?" oyununu fark edemeyecek, şakasını anlayamayacak kadar gözü dönmüş, canavar kesilmiş katillerdir.

Jan, kimliğini gizlerken bilinçaltındaki yalnızlığını da dışa vurmuştur. Kendisini tanıyamayan otel işletmeni kız kardeşine yalan da olsa evli olmadığını açıkça dile getirmek yerine kaçamak cevap vermeyi yeğlemektedir.

Martha – Bu bir şey ifade etmez. Sizi bekleyen bir kimse yok mu?

Jan – Hayır, aşağı yukarı bir bekleyenim yok sayılır (Camus, 1964: 15).

Bu davranışıyla bir taraftan kendisini çok seven eşi Maria'ya haksızlık etmekte, gıyabında ona yalan söylemekte, diğer taraftan ise belki de annesinin ve kız kardeşinin kendisini tanıyamamalarından dolayı duyduğu yalnızlığın son derece fazla olduğunu ve bundan kaynaklanan terk edilmişliğin, eşinin sevgisinden bile ağır bastığını dışa vurmaktadır.

Oyun boyunca kendisini annesine ve kız kardeşine tanıtmayı çok istemiştir. Küçük kasabalı, delikanlı gururu bunu kendisine açıkça itiraf etmeye imkân vermemiş olsa bile dolaylı yoldan hem annesine hem de kız kardeşine kendisinin onların bir parçası olduğunu açıklamaya, zaman zaman da bunun ipuçlarını onlara vermeye çalışmıştır.

Jan – Evet anlıyorum. Ama ... size elini uzatacak bir oğlu belki onu unutmadınız (Camus, 1964: 19).

Jan – Hayır, sizi pek dinleyemedim. Ama niçin bana "oğlum" dediniz?

Anne – Dilime birden öyle geliverdi.

Jan – Çok tabii bir şey bu (Camus, 1964: 21).

Jan - Eğer uzun zaman kalırsam, ağızımı açmasam bile ister istemez öğreneceksiniz kim olduğumu (Camus, 1964: 18).

Jan – Buraya geldim geleli sanki biraz da memleketimdeymiş gibi duyuyorum kendimi (Camus, 1964: 18).

Bir ara yüzü hiçi gülmeyen kardeşiyle iletişim kurarken ona yakınlaşmak için iltifat bile etmektedir.

Jan- Yo hayır.... yalnız.... şey... bana gösterdiğiniz bu güler yüz için teşekkür edecektim (Camus, 1964: 21).

Oysa onların yürekleri mühürlenmiştir. Jan annesine eskiden bir oğlu olduğunu hatırlatmak istediğinde hem annesinden hem de kız kardeşinden buz gibi yanıtlar almaktadır.

Şamar gibi dokunan bu yanıtlardan sonra her ikisinden de soğumuştur. Düş kırıklığı; yıllarca özlemine duyduğu anne, kardeş ve toprak özlemine hâlâ yenilmemiştir, direnmeye devam etmektedir. Bütün bunlara rağmen o geceyi otelde geçirmek için başlarda çok çaba göstermektedir. Martha'nın kendisini defalarca azarlamasına, özel yaşamına girdiği zaman terslemesine karşın Jan direnişinde geri adım atmamaktadır. Kendisine yapılan bu muamele, sonunda "Bu oteli terk et." diyecek düzeye gelmiştir. Annesinin ve kız kardeşinin Jan'ın otelden ayrılmasını istemeleri bilinçaltılarında da olsa hâlâ insanlıklarını kaybetmediklerini fark etmelerinden kaynaklanmaktadır. Jan onların merhamet, acıma, sevgi duygularını okşamamış olsaydı diğer müşteriler gibi kaderine razı olacaktı. Oysa onları hipnotize etmiş, bilinçaltlarına inmiş, geçmişe götürmüş, geçmişleriyle istemeden de olsa yüzleşmelerini istemiştir. Hatta bir ara Martha'yı bile yumuşatmıştır.

Martha – Düşündüğüm tam olarak bu değil. Ama doğrusunu isterseniz, annemle sizi kabul edip etmemekte kararsızız.

Jan – Gerçek istiyor musunuz gitmemi?

Martha – Söyledim size, kararsızız. Daha doğrusu kararsız olan benim (Camus, 1964: 25).

Martha – Annemin istekleri tabii ki benimkiler kadar coşkun değildir. Kalmanızı istemeyebilir. Belki birtakım başka sebepleri vardır. Ama gitmenizi isteyecek kadar güçlü sebepler yoktur (Camus, 1964: 28).

Jan - Bazı günler hayat sizin için pek sıkıntılı olsa gerek Kendinizi çok yalnız hissediyor musunuz? (Camus, 1964: 16).

Jan - Bana birbirimize hiç de yabancı değilmişiz gibi gelmişti (Camus, 1964: 17).

Jan – Bırakın anlatsın. Duyularınızı çok iyi anlıyorum madam. Uzun bir çalışma hayatından sonra duyulan duygular (Camus, 1964: 19).

Martha - Ama görüyorsunuz işte, insanlıktan yana kalan son kırıntıları da canlandırdınız bende (Camus, 1964: 27).

Bu nedenle kız kardeşi tarafından istenmemektedir. Baba ocağında istenmemektedir artık. Annesinin vurdumduymaz tavrı ve kız kardeşinin çıkarıcı davranışları onu, kendilerinden iyice soğutmuştur. Geceyi otelde geçirip geçirmeme konusunda şüphelenmeye başlamış, kararsızlığa düşmüştür. Birkaç saat daha kaldıktan sonra annesinin evinde bir misafir gibi dahi ağırlandırmayıp bir duble bira için bile para ödemediğini düşünmeye başlamıştır. Kendisinin bu topraklara ait olmadığını farkındadır.

Jan – Biliyorum. Size bir sitemde bulunmuyorum zaten. Buraya döndüğümünden beri ilk karşılaştığım insan sizlersiniz. Beni bekleyen zorlukları, sizinle karşılayacağımı biliyordum. Her şey benden doğuyor. Kendimi gurbette duyuyorum, bilmem anlıyor musunuz? (Camus, 1964: 31).

Annesinin ve kız kardeşinin aradığı, özlediği canı ciğeri insanlar olmadıklarını, mutluluğun ve huzurun eşi Maria'da olduğunu anlamıştır. Jan, eşini dinlemeyip bu topraklara gelmesinin ve mutluluğunu kendisini yıllar önce gönüllerinden silen ailesiyle taçlandırma isteğinin yanlış olduğunu anladığı zaman yıkılıp kendi topraklarına küsmüştür. Yaptığı kötü şakanın farkına varmıştır artık. Kararını verir. Otelden ayrılacaktır. Geldiği gibi gidecektir bu taşra kasabasından. Eşiyle birlikte mutlu olduğu sıcak denizin bulunduğu ülkeye gidecektir. Buraya gelmekle ne kadar büyük bir gafletin içinde olduğunu iyice öğrenmiştir artık.

Jan – Gerçekten öyle. Ama zaten bunları tatlıca ayrılmak için söylüyorum. Belki bir başka zaman gene geleceğim. Belki değil, mutlaka geleceğim. O zaman işler belki daha iyi gider, birbirimizi yeniden bulmaktan memnun oluruz. Ama şu anda yanıldığımı, burada yapacak bir işim olmadığını duyuyorum. Size biraz anlaşılmasız görünmek pahasına da olsa söyleyeyim her şeyi; burası benim kalabileceğim gibi bir yer değil, öyle sanıyorum.

Uzun yıllar yurt dışında kalan; çok para kazanıp annesini, babasını, kardeşlerini, yakınlarını fakirlikten kurtarmak için çıktığı baba diyarına gelen bir genç – artık orta yaşlı olmuştur – anavatanına döndükten sonra anlıyor ki o topraklar artık kendisinin değildir. Oraların sahipleri vardır. O anne, baba kendi annesi babası değildir. Gözden irak olduğu için gönülden de irak düşmüştür. Kendisine baba ocağında misafir gibi davranılmaktadır. Kardeşleri, yakınları herkes, her şey değişmiştir. Onun bıraktığı sıcaklıkta ve samimiyette kalmamıştır. Adamın duyguları altüst olmuştur. Terk ettiği topraklar için koyduğu çok para kazanma hedefi anlamını yitirmiştir. Kimsenin onun parasına da sevgisine de ihtiyacı kalmamıştır. Herkes kendi hayatını, düzenini

kurmuştur. Onun varlığı bile unutulmuştur. Anavatanında yabancıdır. Çalışmak için gittiği ülkede zaten yıllarca yabancı konumundadır. Kendisini oraya ait hissetmemektedir. Öz vatanında da duygularını paylaşabileceği kimseler kalmamıştır. Ne İsa'ya ne de Musa'ya yaranabilmiştir. Bilinçaltında bir kimlik bunalımına, çatışmasına girmiştir. Çalışıp hayatını kazanmakta olduğu yabancı ülkede zaten yabancıdır. Yallardır buna alışmıştır. Ancak kendi ülkesinde yabancı görülmek daha da ağır geldiği için doğduğu yeri değil, doğduğu yeri tercih etmek zorunda kalmıştır.

Gitmeye hazırlanırken her şeye eleştirel gözle bakan bir yabancı gibi rahat durmamıştır. Odasındaki zilin çalışıyor olabileceğini kestirememektedir. Ona göre buradaki her ey köhneleşmiştir. Hiçbir şey çalışmıyordur. Çalışmadığından adı gibi emin olduğu zile basar can sıkıntısından.

Jan – Pardon, bir şey istemiyorum. Zilin işleyip işlemediğini anlamak istedim (Camus, 1964: 28).

Bu zil aslında kendisinin ölüm çanıdır. Kendi çanını kendi eliyle çalmıştır.

Oyunda zaman zaman eşi ve kız kardeşiyle iç çatışma yaşayan, konuşmalarında felsefeye yer veren Jan karakter uzantısı bir tip rolündedir.

Oyundaki bu asıl kişilerin yanında ketum olma özelliğiyle yansıtılan ihtiyar **uşak** da oyunun en önemli kişisidir. Eğer o olmasaydı oyundaki çatışmaların doruk noktalarından birisi olan pasaport bulunmazdı.

Okuyucuya silik bir kişi, tip olarak tanıtılmaya çalışılan ihtiyar uşak otelde meydana gelen bütün olayları, işlenen cinayetleri yakından bilmekte, hatta cinayetlerin işlenmesinde uyku ilacı atılmış olan çayları kurbanlara kendisi götürmese bile haberdar olmaktadır. Bütün bu olup bitenlere ise seyirci kalmaktadır. Uşak, bir taraftan patronlarına karşı aşırı sadık bir dost, diğer taraftan cinayetlere ortak olan bir canidir. Olayın sonuca yaklaşmasında onun pasaportu bulup Martha'ya uzatması önemlidir.

(Anne çıkar, ihtiyar yerleri süpürürken masanın altına eğilir. Orada Jan'ın pasaportunu bulur. Açıp bakar ve açık olarak Martha'ya uzatır (Camus, 1964: 38).

Yabancıya karşı acımasız, ev sahibine kul olan sadık bir dost karakteri taşımaktadır. Ancak olayın çözüm sahnesindeki Martha'nın intiharı sırasında Maria onu kurtarmaya çalışırken kendisinden yardım istediğinde bu talebi reddedecek kadar nankör bir kedidir. Zaten ilk ve son defa bu sahnede konuşur.

Maria – Yardım edin bana!

İhtiyar – Hayır! (Camus, 1964: 48).

Beş yıl önce Jan ile evlenmiş olan **Maria'nın** yaşı ve mesleği konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Eşini çok sevdiği onun için uzun bir yolculuğu göze alarak Orta Avrupa'ya kadar gelmesinden anlaşılmaktadır. Eşinden bir gece bile ayrılmanın kendisine zor geldiğini vurgular. Jan, kendisini kasabadaki başka bir otelde bırakıp annesi ve kız kardeşiyle buluşmak için onların çalıştırdıkları otele geldiğinde Maria onu takip etmiş, peşinden otele girivermiştir.

Jan – Maria'nın hakkı var, bu saatleri geçirmek çok güç (Bir an) Otelin odasında iskemlesine çökmüş ne yapar ne düşünür o tasalı yürekle şimdi?... (Camus, 1964: 24).

Çünkü gözü gibi koruduğu eşinin başına bir iş geleceğini uzun yıllardan beri evli ve sadık olan bir kadın içgüdüleriyle hissetmiştir.

Maria - şimdi beni yolladığın o boş yatakta beni bir ömür boyu yalnız bırakmandan korkuyorum (Camus, 1964:11).

Maria - ne'olursun Jan gidelim, mutluluğu bulamayacağız burada (Camus, 1964: 11).

Maria – Haklı olmanı isterdim. Ama ben yalnız mutlu olduğum ülkeyi düşünüyorum. Benim ödevim senle başlar, senle biter (Camus, 1964: 13).

Jan'dan ailesinin yanına gidip açıkça onun kendi kanlarından birisi olduğunu söylemesi konusunda ısrar etmesine rağmen onu ikna edememiştir. Hayalleri ve ödevlerini aşkına tercih eden sert mizaçlı bir erkek motifindeki Jan'ın kendisini aşağılamasına rağmen büyük bir olgunlukla hareket etmektedir.

Maria – Bak Jan bir yanda aşkın var, öbür yanda hayallerin ya da ödevlerin, neyse, ikisi de aynı şey... (Camus, 1964: 11).

Jan – Düşlerimle, ödevlerime gelince onları da oldukları gibi kabul etmek gerek. Ben onlarsız hiçbir şey olamam, üstelik senin sevgin de azalır (Camus, 1964: 12).

Karakter uzantılı bir tip durumundaki Maria yer yer kadın erkek çatışmasına girmektedir. Eşinin kendisiyle birlikteyken mutlu olmadığını düşünmektedir. Koruyucu, anaç bir anne ve adamını annesinden bile kıskanan divane bir âşık rolündedir.

Maria – Hayır, erkekler hiçbir zaman doğru dürüst sevmesini bilmezler. Hiçbir şey memnun etmez onları. Bildikleri tek şey, yeni ödevler, yeni ülkeler, yeni yuvalar düşlemektir. Oysa biz sevişmek için acele etmek gerektiğini, aynı yatağı paylaşmak, el ele vermek, uzaklaşmalardan korkmak gerektiğini biliriz. İnsan sevdiği zaman başka bir şey düşünmez (Camus, 1964: 12).

Maria - Ben sizin oğlunuzum, işte geldim, bu da karım, onunla deniz kıyısında güneşin altında sevdiğimiz bir evde yaşadık, demek zor bir iş değildi. Ama yeterince mutlu değildim, size ihtiyacım var diyebilirdin (Camus, 1964: 1).

Jan – Haksızlık etme, benim onlara değil, onların bana ihtiyacı var (Camus, 1964: 10).

Jan – Biz mutluluğu aramaya gelmedik ki buraya. Biz zaten mutluyuz.

2.7. İletiler

Oyundaki iletiler çocuk eğitimi açısından uygun olmayan karamsarlık, acımasızlık, öldürme, dünyanın saçma olduğu düşüncesi şeklindedir.

Anne - Biliyorsun önemi yok bunun. Bu ya da bir başkası. Bugün ya da daha sonra, bu gece ya da yarın gece, hepsi bir. Bu işin bitmesi gerek, anlıyorum bunu. (Camus, 1964: 33).

Martha – Onu mutlaka öldürmeliyiz anne.

Anne – Evet onu mutlaka öldürmeliyiz (Camus, 1964: 7).

Ancak kararlılık, kötü de olsa bir amaçta yardımlaşma, anne evlat sevgisi, pişmanlık gibi duyguları vermektedir.

Anne - Ben artık içimde bir oğul sevgisi taşımadan nasıl yaşayabilirim? (Camus, 1964: 39).

Anne – Bırak Martha, yeterince yaşadım. Oğlumdan daha uzun ömrüm varmış, bu düzensiz bir şey. Yosunların suratını kapladığı o nehir dibinde kavuşabilirim ona (Camus, 1964: 38).

Diğer taraftan Maria'nın kocası Jan için endişe etmesi, onu olay anında yalnız bırakmama konusunda diretmesi, cinayetin işlendiği ertesi gün sabahleyin erkenden soluğu otelde alması aile düzenine verilen önemi ve sadakati ifade etmesi açısından olumlu bir iletidir.

2.8. Konuşma Örgüsü ve Oyunun Dil Becerilerine Katkısı

Eser tiyatro oyunu olduğu için diyaloglar halinde yazılmıştır. Görünenin aldatici olduğu kadar gerçeğin de acımasız olduğu görüşünün hâkim olduğu oyunda, konuşma cümleleri özlem yüklü olup öldürme ve daha iyi bir yaşamla ilgilidir. Oyundaki dil genel olarak sade, anlaşılır bir şekildedir. Ferit Edgü de eseri Türkçeye tercüme ederken bu yalınlığı yansıtmıştır.

Özellikle felsefi düşüncelerin, iç çatışmaların geçtiği durumlarda dil biraz daha karmaşık haldedir. Kahramanların yaptıkları birkaç uzun monolog

yer yer okuyucuyu ve seyirciyi sıksa da genel olarak değerlendirildiğinde iyi bir tercümenin de katkısıyla başarılıdır.

Sonuç

Dünyanın ve onun üzerinde yaşamakla ölmenin aslında bir saçmalık olduğu dogmasını okuyucuya ya da izleyiciye dikte ettirmeye çalışan orta yaşlardaki Albert Camus, bu çabasında oldukça başarılı olmuştur. Ancak onun bu başarılı oyunu; cinnet geçiren, ruhsal boşlukta beşik gibi sallanan günümüz gençliğini yanlış yönlendirmesi konusunda endişeleri barındırmaktadır.

Bulgular ve tartışmalar bölümünde de belirtildiği üzere eser Türk kültürüyle örtüşen bazı motifler içermektedir. Ancak bu çok önemli oyunun ilk ve orta dereceli okullarda okuyan öğrencilere, orta yaş altındaki gençlere izletilmesi ya da okutulması istenmeyen olumsuz davranışlara neden olabilecektir.

KAYNAKÇA

- And, Metin, *Tiyatro Kılavuzu*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1973.
- Acarlıoğlu, Abdullâtif, "Albert Camus'un *Yanlışlık* Adlı Oyununda Kişiler ve Uzamlararası Karşıtlıklar", *Ankara Üniversitesi Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2003, S. 15, ss. 138-165.
- Akış, Yasemin, *Albert Camus ve Jean-Paul Sartre'da "Saçma"nın Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2007.
- Camus, Albert, *Yanlışlık*, çev. Ferit Edgü, Atça Kitabevi, İstanbul 1964.
- Güçbilmez, Beliz, "Absürt Tiyatroda İroni", *Ankara Üniversitesi Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2003, S. 15, ss. 92-134.
- Ionesco, Eugene "Tiyatro Üzerine Çok Basit Düşünceler," *20.Yüzyıl Edebiyat Sanatı*, ed. Hüseyin Salihoğlu, İmge Yayınları, Ankara 1995.
- Karaboğa, Kerem, "Absürd'den Geleneksel'e Genç Oyuncular Deneyimi: Tavatı Kütüpatı ve Vatandas Oyunu", *Ankara Üniversitesi Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2002, S. 13, ss. 35-58.
- Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2011.
- Taş, Songül, "Turgut Özakman'ın Töre Adlı Oyunu Üzerine", *Türk Dili*, Ankara 2010, S.98 ss. 243.
- Schwartz, Jerome, *Irony and Ideology in Rabelais*, Cambridge University Press, Cambridge 1990.
- Şener, Sevda, "Kurban Üzerine Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Ankara 1964, S. 1 ss. 49-68.
- Türkyılmaz, Ümran, "Albert Camus'nün Caligula'sında Yaşam Ölüm Diyalektiği", *Ankara Üniversitesi Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2003, S. 43 109-118.